

Hotărârea CNCD cu privire la posibilul caracter discriminatoriu al utilizării sintagmei „țigan”

CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU COMBATAREA DISCRIMINĂRII

HOTĂRÂREA din 22 aprilie 2008

Dosar nr. 64/2008

Petiția nr. 1726/24.01.2008

Petent: C.p.S.C.

Obiect: comunicare punct de vedere cu privire la posibilul caracter discriminatoriu al utilizării sintagmei „țigan” în loc de „rom”

I. Numele, domiciliul sau reședința părților

I.1. Numele, domiciliul, reședința sau sediul petentului

I.1.1. C.p.S.C.

II. Obiectul sesizării

Sesizarea petentei vizează în principal comunicarea unui punct de vedere cu privire la folosirea în mod public a apelativului „țigan” în loc de „rom” și posibilul caracter discriminatoriu reținut prin această utilizare, chiar dacă circumstanțele nu sunt de natură a induce ideea de formă peiorativă.

III. Descrierea presupusei fapte de discriminare

3.1. Petenta arată că prin folosirea termenului de „rom” se produc serioase confuzii în Occident cu privire la populația românească, astfel încât majoritatea populației românești suferă grave prejudicii de imagine prin confuzia terminologică creată. În raport cu acest aspect, se consideră că sunt incidente prevederile art. 2 alin. (3) din O.G. nr. 137/2000, republicată, astfel încât se reține obiectivitatea folosirii terminologiei de „țigan” în loc de „rom” și un scop legitim în acest sens.

IV. Procedura de citare

4.1. Urmare petiției înregistrate cu nr. 1726/24.01.2008, Colegiul Director a solicitat puncte de vedere cu privire la obiectul petiției unui număr de organizații nonguvernamentale precum și instituții publice cu expertiză pe problematica minorității rome.

4.2. Prin adresa cu nr. 2193/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Asociației O Del Amentza. Prin adresa înregistrată cu nr. 2194/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Fundației Wasdas. Prin adresa înregistrată cu nr. 2195/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Alianței

pentru Unitatea Romilor. Prin adresa înregistrată cu nr. 2196/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Centrului Cultural – O Del Amentza. Prin adresa înregistrată cu nr. 2197/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Camerei Romilor pentru Politici de Sănătate. Prin adresa înregistrată cu nr. 2198/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Asociației Romano Euro Drom. Prin adresa înregistrată cu nr. 2199/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Asociației Democratică a Romilor Liberi. Prin adresa înregistrată cu nr. 2200/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Uniunii Democrată a Romilor. Prin adresa înregistrată cu nr. 2202/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Comunității Etniei Romilor. Prin adresa înregistrată cu nr. 2203/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Asociației Revoluționarilor Romi. Prin adresa înregistrată cu nr. 2204/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Alianței Civice a Romilor din România. Prin adresa înregistrată cu nr. 2206/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Centrului Romilor pentru Intervenție Socială și Studii „Romani Criss”. Prin adresa înregistrată cu nr. 2207/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Asociației Femeilor Rome din România. Prin adresa înregistrată cu nr. 2208/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Asociației Thumende. Prin adresa înregistrată cu nr. 2209/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Fundației Phoenix. Prin adresa înregistrată cu nr. 2210/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Federației Forromenque.

4.3. Prin adresa înregistrată cu nr. 2201/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Partidei Romilor „Pro Europa”.

4.4. Prin adresa înregistrată cu nr. 2205/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Agenției Naționale pentru Romi. Prin adresa înregistrată cu nr. 2211/04.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului. Prin adresa înregistrată cu nr. 2562/12.02.2008, Colegiul Director a solicitat punctul de vedere, cu privire la obiectul petiției, Ministerului Afacerilor Externe.

4.5. Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului a comunicat punctul de vedere cu privire la obiectul petiției prin adresa înregistrată cu nr. 2861/19.02.2008. Agenția Națională pentru Romi a comunicat punctul de vedere cu privire la obiectul petiției prin adresa înregistrată cu nr. 3007/20.02.2008. Ministerul Afacerilor Externe a comunicat punctul de vedere cu privire la obiectul petiției prin adresa înregistrată cu nr. 4305/18.03.2008.

4.6. Alianța Civică a Romilor din România a comunicat un punct de vedere prin adresa înregistrată cu nr. 3718/04.03.2008.

4.7. În temeiul art. 20 alin. (4) din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu modificările și completările ulterioare, republicată, CNCI a îndeplinit procedura de citare a părților.

4.8. Prin adresa înregistrată cu nr. 4524/20.03.2008 a fost citată petenta, prin reprezentant, pentru termenul stabilit de Consiliu, la data de 15.04.2008. La termen, petenta

nu s-a prezentat, însă a comunicat note scrise înregistrate cu nr. 5434/09.04.2008 și a făcut precizări față de punctele de vedere emise în cauză.

V. Susținerile părților

Susținerile petentei C.p.S.C.

5.1.1. Prin petiția înregistrată cu nr. 1726/24.01.2008, C.p.S.C. arată că prin folosirea sintagmei de „rom” se produc serioase confuzii în Occident cu privire la populația românească majoritară. Se arată, în acest sens, că persoanele mai puțin instruite din țările vestice, și nu numai, consideră normal ca în România să trăiască romii, întrucât rădăcina cuvântului indică acest lucru.

5.1.2. Petenta își întemeiază sesizarea în baza art. 2 alin. (3) din O.G. nr. 137/2000, republicată, considerând că obiectivitatea folosirii terminologiei de *țigan* în loc de *rom* vine din următoarele considerente: faptul că majoritatea populației românești suferă grave prejucții de imagine prin confuzia terminologică creată; faptul că membrii acestei etnii folosesc întotdeauna între ei apelativul „țigane...”, iar nu „romule...” (este absurd ca ei între ei să se discrimineze pe acest criteriu, termenul „țigane...” fiind clar un simplu apelativ nepeiorativ); faptul că reprezentanți ai acestei etnii în Parlamentul României folosesc termenul *țigan* cu multă mândrie.

5.1.3. Petenta arată că există dovedit un scop legitim, iar metodele de atingere trebuie să fie adecvate și necesare. În acest sens, prin aspectele sesizate, petenta solicită Consiliului să dispună măsuri specifice prin care să statueze folosirea termenului *țigan*, în loc de *rom*, precum și schimbarea denumirii românilor în valahi, vlahi sau orice altă terminologie folosită pentru români.

5.1.4. Prin adresa înregistrată cu nr. 5434/09.04.2008, C.p.S.C. face precizări în raport cu punctele de vedere comunicate la dosar și precizează că s-a adresat CNCND pentru ca, prin hotărârea ce o va pronunța, să se stabilească dacă folosirea neutră a termenului *țigan* în loc de *rom* este considerată, indiferent de context, o discriminare și o insultă adusă acestei etnii.

5.1.5. De asemenea, la dosar sunt depuse înscrisuri, copie după definițiile din dicționare ale limbii române, disponibile on-line referitoare la termenul *țigan* și *rom*, studiul intitulat „Înnegresc țiganii imaginea României?!”, articolul de presă intitulat „Romii, între țigani și rromi”, publicat în *ATAC On-line*, precum și rezultatele unui sondaj publicat în *Evenimentul Zilei*, nr. 5134.

Punctul de vedere al Agenției Naționale pentru Romi

5.2.1. Agenția Națională pentru Romi consideră propunerea Asociației „C. pentru Societatea C.” neconformă cu poziția Guvernului României în ceea ce privește problematica romilor din țara noastră, din următoarele considerente: o asemenea propunere, de neutilizare a termenului de *rom* și folosirea termenului de *țigan* nu ar fi altceva decât o revenire la ideea vestitului memorandum MAE, prin care se recomandă utilizarea sistematică de *țigan* și nefolosirea, la fel de sistematică, a celui de *rom*, spre evitarea anumitor confuzii în cercurile internaționale;

5.2.2. Prin Rezoluția nr. 44 din 1997 a Consiliului Europei privind contribuția romilor la construcția unei Europe tolerante se stabilește, în pct. 14 și 15, să se utilizeze

termenul de rom/i pentru a se alinia practicii generale a Consiliului Europei și OSCE, precum și reunirea sub apelativul de rom/i a ansamblului de grupuri etnice cum ar fi romii, țiganii, sinti, manușii, gitanii etc., în vederea simplificării lecturii și înțelegerii documentelor.

5.2.2. Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, ratificată de România prin Legea nr. 33/1995, reglementează la art. 3 că „Orice persoană aparținând unei minorități naționale are dreptul să aleagă liber dacă să fie tratată sau nu ca atare, și niciun dezavantaj nu poate rezulta dintr-o asemenea alegere ori din exercițiul drepturilor legate de aceasta”; în consecință, cei aparținând etniei în cauză au dreptul de a se autodeclara romi;

5.2.3. Prin Legea nr. 282/2007, România a ratificat Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare, adoptată la Strasbourg la data de 5.11.1992, iar potrivit art. 2 „prevederile Cartei se aplică următoarelor limbi minoritare folosite pe teritoriul României: lit. m) limba romani”.

5.2.4. Agenția Națională pentru Romi consideră că revenirea, în documentele oficiale, a denumirii de țigan nu reprezintă o oportunitate care să se ia în considerare în viitorul apropiat.

Punctul de vedere al Alianței Civice a Romilor din România

5.3.1. Alianța Civică a Romilor din România reamintește faptul că în ianuarie 1995 a existat o inițiativă similară a Ministerului Afacerilor Externe, care a emis un memorandum prin care recomanda folosirea termenului țigan în locul celui de rom, invocând riscul pe care îl prezenta utilizarea termenului rom pentru „o posibilă identificare a românilor în general cu membrii acestei etnii”.

5.3.2. Urmare a unor serii de consultări cu instituțiile românești, cu organizațiile internaționale și cu organizațiile neguvernamentale ale romilor, în februarie 2000, Ministerul Afacerilor Externe, printr-un nou memorandum, a recomandat personalului din centrală și din misiunile diplomatice ale României, dar și celorlaltor instituții ale administrației publice centrale folosirea, cu precădere, a termenului de rom, în locul celui de țigan.

5.3.3. Alianța Civică a Romilor din România apreciază că există numeroase argumente de ordin științific, istoric și lingvistic pentru susținerea denotației de rom ca fiind aceea corectă. De asemenea, argumentele de natură etimologică sunt și ele relevante.

5.3.4. În limba romani, cuvântul țigan nu există. Termenul nu a reprezentat niciodată autoidentificarea în limba romani a etniei romilor, ci este un cuvânt profund peiorativ folosit de alteritate/neromi pentru a insulta romii. Termenul greșit și neștiințific de țigan este, din păcate, uneori asumat de către unii romi, în special de către cei care nu vorbesc limba romani, din necunoaștere, dar și de către unii romi care vorbesc limba romani, ca formă de *captatio benevolentiae*, pentru a mulțumi interlocutorul nerom.

5.3.5. În ceea ce privește legislația internațională, în consonanță cu prevederile Constituției României, aceasta garantează egalitatea în fața legii și asigură nu doar protecția, ci și punerea în aplicare a principiului egalității de șanse. În acest sens, pot fi menționate documentele adoptate de Organizația Națiunilor Unite, Consiliul Europei și Uniunea Europeană, documente asumate de statul român, cu efect direct în ordinea

juridică internă. În mod particular, Convenția Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale a Consiliului Europei, arată că apartenența la o minoritate națională se realizează în mod liber de către fiecare persoană, și nimeni nu poate fi dezavantajat de o asemenea alegere, ceea ce include și dreptul la autoidentificare.

Punctul de vedere al Asociației O Del Amentza

5.4.1. Asociația O Del Amentza susține că peste 200 de asociații și fundații ale romilor folosesc denumirea de rom în loc de țigan, unele dintre ele având și denumirea de asociații și fundații ale romilor. Asociația face referire la situațiile neplăcute, de dinainte și de după anul 1989, în care romii au fost puși datorită faptului că erau numiți *țigani*. De asemenea, Asociația O Del Amentza consideră că utilizarea sintagmei *țigan*¹ va marginaliza în continuare persoanele de etnie romă. În acest sens, voința și hotărârea Asociației este să se folosească sintagma rom, iar cei care vor să fie țigani, să fie și în Italia, Suedia sau Franța.

Punctul de vedere al Ministerului Afacerilor Externe

5.5.1. În contextul dezbaterilor privind situația romilor din România, atât în țară, cât și în Europa, au reapărut controverse referitoare la denumirea etniei romilor, diverse organizații neguvernamentale solicitând autorităților române, inclusiv Ministerului Afacerilor Externe să revină la utilizarea, în documentele oficiale, a etnonimului țigani în locul celui de romi.

5.5.2. MAE consideră că nu intră în competența sa sau a altei autorități executive să impună, pe căi administrative, utilizarea unui termen sau a altuia pentru denumirea unei etnii. Această opțiune revine în primul rând etniei în cauză, în temeiul dreptului la autoidentificare și a dreptului la identitate, iar dezbaterile privind temeiurile etimologice sau istorice ale unui etnonim țin de sfera academică și nu de cea guvernamentală.

5.5.3. MAE arată că, în conformitate cu prevederile Constituției României (art. 6) și ale Convenției-cadru privind protecția minorităților naționale a Consiliului Europei (art. 3), România recunoaște dreptul la identitate al persoanelor aparținând minorităților naționale. Practica monitorizării aplicării Convenției-cadru de către Comitetul Consultativ arată fără echivoc faptul că minoritățile au dreptul să solicite autorităților dreptul de a le fi recunoscută denumirea pe care o doresc.

5.5.4. Referitor la minoritatea romilor/țiganilor, ca urmare a solicitărilor acestora, la nivel european s-a impus treptat în documentele oficiale denumirea de *romi/sinti/nomazi*, renunțându-se la denumirile *gypsy*, *tsigan* etc. Terminologia de *rom* este utilizată de către principalele organizații internaționale (Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, Consiliul Europei, Uniunea Europeană).

5.5.5. De asemenea, MAE arată că principalele ONG-uri reprezentând minoritatea romilor din România (Romani CRISS, Partida Romilor, Alianța Civică a Romilor din România, Asociația Femeilor Rome, Amare Rromentza etc.) au solicitat autorităților să renunțe la utilizarea denumirii de *țigan* (estimată drept peiorativă, prin asocierea ei

¹ „Țigan” este un „cuvânt”, nu o „sintagmă”. Hotărârea reproduce textul asociației (Nota redacției).

cu clișee negative ce alimentează fenomene de discriminare și excluziune) și să utilizeze denumirea de rom. Având în vedere dispozițiile juridice interne și internaționale, autoritățile au acceptat aceste solicitări.

Punctul de vedere al Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului

5.6.1. Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului, prin conf. dr. Gheorghe Sarău, arată că termenul rrom este un etnonim prezent și utilizat în limba rromani fără întrerupere de către vorbitorii acesteia, de peste un mileniu, de la exodul proto-rromilor din India și până în momentul de față.

5.6.2. Prin termenul rrom (care semnifică om, persoană care aparține neamului rrom), rromii se autoidentifică, utilizându-l ca primă întrebare la contactul cu alți rromi „Tu san rrom?” și nu printr-o altă formulă (în niciun caz nu se folosește termenul țigan, deci nu există o formulă de genul „Tu san țigan?”).

5.6.3. În rândul rromilor contemporani situația se prezintă astfel: rromii vorbitori de limba rromani se autoidentifică necondiționat prin etnonimul rromi, considerând orice altă denumire ca fiind peiorativă (inclusiv, și în primul rând, cea de țigan). În rândul elevilor *rromi*, conform statisticilor MECT, 62,7% sunt vorbitori nativi de limba rromani, iar 10% din cei 260.000 elevi rromi care frecventează școala studiază, în regim opțional, 4 ore săptămânale de limba rromani și/sau și istoria și tradițiile rromilor. Rromii nevorbitori de limba rromani se autoidentifică, fie prin etnonimul *rrom*, în cazul intelectualilor și activiștilor rromi, fie țigan, în situația celor care nu vorbesc sau în familie s-a vorbit ori s-a pierdut limba.

5.6.3. De asemenea, relativ la obiectul petiției se expun puncte de vedere cu privire la inițiative ale organizațiilor romilor, Institutul Român de Lingvistică și Academia Română ori revenirea la denumirile vechi utilizate pentru a identifica românii.

VI. Motivele de fapt și de drept

6.1. *În fapt*, Colegiul Director reține susținerile petentei în sensul că folosirea termenului de *rom* produce serioase confuzii în Occident cu privire la populația românească, astfel încât majoritatea populației românești suferă grave prejudicii de imagine prin confuzia terminologică creată. În raport cu acest aspect, se consideră că sunt incidente prevederile art. 2 alin. (3) din O.G. nr. 137/2000, republicată, astfel încât se reține obiectivitatea folosirii terminologiei de țigan în loc de *rrom*, existența unui scop legitim în acest sens, ceea ce determină statuarea folosirii termenului țigan în loc de *rom* ca metodă adecvată și necesară.

7.1. *În drept*, Colegiul Director se raportează la CEDO, care, legat de art. 14 privind interzicerea discriminării, a apreciat că diferența de tratament devine discriminare, în sensul art. 14 din Convenție, atunci când se induc distincții între situații analoge și comparabile, fără ca acestea să se bazeze pe o justificare rezonabilă și obiectivă. Instanța europeană a decis în mod constant că pentru ca o asemenea încălcare să se producă, „trebuie stabilit că persoane plasate în situații analoge sau comparabile, în materie, beneficiază de un tratament preferențial și că această distincție nu-și găsește nicio justificare obiectivă sau rezonabilă (a se vedea CEDO, 18 februarie 1991, *Fredin c/Suede*, parag. 60; 23 iunie 1993, *Hoffman c/Autriche*, parag. 31; 28 septembrie 1995,

Spadea et Scalabrino c/Italie; 22 octombrie 1996 *Stubbings et autres c/Royaume-Uni*, parag. 75).

7.2. În același sens, CJCE a statuat principiul egalității ca unul din principiile generale ale dreptului comunitar. În sfera dreptului comunitar, principiul egalității exclude ca situațiile comparabile să fie tratate diferit și situațiile diferite să fie tratate similar, cu excepția cazului în care tratamentul este justificat obiectiv (a se vedea *Sermide SpA v. Cassa Conguaglio Zucchero and others*, cauza 106/83 1984 ECR 4209, parag. 28; *Koinopraxia Enoseon Georgikon Synetairismon Diacheir iseos Enchorion Proionton Syn PE (KYDEP) v. Council of the European Union and Commission of the European Communities*, cauza C-146/91 1994 ECR I-4199; cauza C-189/01 *Jippes and others* 2001 ECR I-5689, parag. 129; cauza C-149/96 *Portugal v. Council* 1999 ECR I-8395 parag. 91).

7.3. CEDO arată că o diferență de tratament concretizată prin **discriminări acceptate** în lumina dispozițiilor art. 14 al Convenției europene a drepturilor omului este ca ea să aibă o justificare obiectivă și rezonabilă. Într-o societate democratică este o astfel de discriminare aceea care urmărește un „scop legitim” și respectă „un raport de proporționalitate rezonabil între scopul urmărit și mijloacele utilizate pentru realizarea lui”, astfel că „egalitatea de tratament este încălcată, dacă distincția în discuție nu are o justificare obiectivă și rezonabilă” și nu urmărește un scop legitim, cu respectarea raportului de proporționalitate între acesta și mijloacele utilizate pentru atingerea lui [CEDO, 23 iulie 2968, cauza *Affaire linguistique belge c/Belgique* (fond), Serie A nr. 6, parag. 10]. De asemenea, Curtea Europeană a statuat că dreptul la nediscriminare este încălcat atunci când Statele, fără o justificare obiectivă și rezonabilă, eșuează a trata diferit persoane care se află în situații diferite. (a se vedea CEDO, cauza *Thlimmenos v. Greece*, no. 34369/97, 6.04.2000).

7.4. Colegiul observă că petenta invocă în cauză incidența prevederilor art. 2 alin. (3) din O.G. nr. 137/2000, republicată, prevederi ce reglementează discriminarea indirectă. Astfel, potrivit alin. (3), „Sunt discriminatorii, ...prevederile, criteriile sau practicile aparent neutre care dezavantajează anumite persoane, pe baza criteriilor prevăzute la alin. (1), față de alte persoane, în afara cazului în care aceste prevederi, criterii sau practici sunt justificate obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a aceluși scop sunt adecvate și necesare”.

7.5. Articolul 2 alin. (3) din O.G. nr. 137/2000, republicată, reglementând discriminarea indirectă transpune în speță definiția discriminării, astfel cum este prevăzută în Directiva Consiliului 2000/43/CE privind aplicarea principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de origine rasială sau etnică, publicată în Jurnalul Oficial al Comunităților Europene (JOCE) nr. L180 din 19 iulie 2000 și Directiva Consiliului 2000/78/CE de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament, în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă, publicată în Jurnalul Oficial al Comunităților Europene (JOCE) nr. L303 din 2 decembrie 2000”.

7.6. Or, în sensul dispozițiilor menționate, Colegiul Director observă că petenta arată că nu pot fi considerate ca discriminatorii acele practici care sunt justificate obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a aceluși scop sunt adecvate și necesare. Petenta arată că folosirea termenului de *țigăni* în loc de *rom* devine obiectivă din prisma faptului că majoritatea populației românești suferă grave prejudicii de imagine prin confuzia terminologică, astfel încât decurge cerința legală de a solicita folosirea

altei terminologii. Acestor aspecte se adaugă faptul că membrii etniei folosesc între ei apelativul *țigan* și, cu atât mai mult, reprezentanții acestei etnii în Parlament. În opinia petentei, unica metodă adecvată pentru atingerea scopului obiectiv este schimbarea terminologiei *rrom* cu alta, oricare, nu neapărat *țigan* dacă se consideră că aceasta este intolerabilă (a se vedea, în acest sens, *infra* parag. 5.1.1.-5.1.4.).

7.7. În analiza obiectului petiției, Colegiul Director urmează a se raporta la reglementările internaționale din domeniul drepturilor omului, cu privire la minoritățile naționale și etnice, precum și cu privire la jurisprudența internațională în materia nediscriminării la nivelul Uniunii Europene, a Consiliului Europei, a Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa și Organizației Națiunilor Unite. De asemenea, Colegiul se raportează la legislația națională și propria jurisprudență incidentă obiectului dedus soluționării.

Dreptul minorităților de a alege dacă să fie tratate sau nu ca atare

7.8. Relativ la obiectul petiției, Colegiul Director ia act de Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale adoptată la Strasbourg la 1 februarie 1995. România a ratificat Convenția-cadru prin Legea nr. 33 din 29 aprilie 1995, publicată în M. Of. nr. 82 din 4 mai 1995. Potrivit art. 3 alin. (1) al Convenției, „Orice persoană aparținând unei minorități naționale are dreptul să aleagă liber dacă să fie tratat sau nu ca atare și niciun dezavantaj nu poate rezulta dintr-o asemenea alegere ori din exercițiul drepturilor legate de acesta”.

7.9. În Raportul Explicativ al Convenției-cadru, la Capitolul Comentariu asupra prevederilor Convenției-cadru, art. 3 dispune: „34. Paragraful 1 (n.n. al art. 3) garantează, în primul rând, oricărei persoane aparținând unei minorități naționale libertatea să aleagă să fie tratat sau nu ca atare. Această dispoziție lasă fiecărei asemenea persoane opțiunea de a decide dacă dorește sau nu să beneficieze de protecția decurgând din principiile Convenției-cadru. 35. Acest paragraf nu implică dreptul vreunui individ de a alege arbitrar să aparțină oricărei minorități naționale. Alegerea subiectivă a individului este inseparabil legată de criterii obiective, relevante pentru identitatea persoanei. 36. Paragraful 1 prevede, în plus, că niciun dezavantaj nu trebuie să rezulte din libera opțiune pe care o garantează, ori din exercițiul drepturilor legate de acesta. Această prevedere are drept obiectiv să asigure că beneficiul libertății de alegere nu face obiectul unor atingeri indirecte”.

7.10. Colegiul Director observă că în Avizul privind România, publicat la Strasbourg, 6 aprilie 2001, la Cap. III, Comentarii specifice privind art. 1-19, parag. 20, Comitetul Consultativ al Convenției-cadru arată *expressis verbis* că „Articolul 3 al Convenției-cadru consacră dreptul, pentru o persoană aparținând unei minorități naționale, de a alege în mod liber de a fi tratată sau nu ca atare. Posibilitatea de a se recunoaște sau nu în denumirea adoptată pentru a desemna minoritatea constituie unul din aspectele esențiale ale acestui drept”.

7.11. În acest sens, Colegiul observă că, în speță, Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI) a adoptat la 6 martie 1998 Recomandarea de Politică Generală nr. 3 privind combaterea rasismului și intoleranței împotriva Romilor/Țiganilor. Prin acest instrument internațional de îndrumare, Comisia „recomandă statelor membre ale Consiliului Europei să asigure că denumirea utilizată oficial pentru

diferitele comunități de Romi/Țigani reprezintă denumirile prin care comunitățile în cauză doresc să fie cunoscute”.

7.12. Comisarul pentru Drepturile Omului din cadrul Consiliului Europei, Alvaro Gil-Robles, în Raportul Final din anul 2006 privind situația Romilor, Sinti și Travellers în Europa din perspectiva drepturilor omului, la cap. Introducere, parag. 12 arată că „în mod natural, atunci când se discută situația unui grup minoritar aparte, dorința acestei minorități cu privire la denominare trebuie privită ca un factor determinant”.

7.13. Colegiul observă de asemenea că, în speță, Consiliul de Miniștri al Consiliului Europei a adoptat la 20 februarie 2008, cu ocazia celei de-a 1018-a reuniuni, Recomandarea CM/Rec(2008)5 adresată statelor membre cu privire la politicile pentru Romi și Travellers în Europa. La cap. 3, Principii generale, Recomandarea vizează „considerarea recunoașterii diversității comunităților Romilor și/sau Travellers precum și nevoile lor diferite pentru a asigura abordări diverse și flexibile”.

Recunoașterea diversității comunităților de Romi și/sau Travellers în Europa și a denominării acestora

7.14. Din acest punct de vedere, al recunoașterii diversității comunităților de Romi, precum și a nevoilor diferite ce presupun răspunsuri flexibile și diverse, Colegiul observă că există o varietate de grupuri în cadrul minorității romilor cu rezonanță din punct de vedere al denominării, ceea ce a constituit un subiect abordat atât la nivel internațional, cât și la nivelul statelor. Pe de altă parte, terminologia utilizată cu privire la minoritatea romilor a cunoscut modificări în plan național, la nivelul statelor membre și în plan internațional la nivelul Consiliului Europei, a Uniunii Europene, a Națiunilor Unite sau a Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. Or, modificările survenite au reprezentat rezultatul manifestării de voință a reprezentanților minorității în cauză.

7.15. La nivelul Consiliului Europei, spre exemplu, Recomandarea Consiliului de Miniștri (2008)5 adresată statelor membre cu privire la politicile pentru Romi și Travellers în Europa, la cap. Definiții, parag. 1 arată că termenul „Romi și/sau Travellers...se referă la Romi, Sinti, Kale, Travellers și alte grupuri asociate în Europa, și are scopul de a acoperi larga diversitate de grupuri, inclusiv cele care se identifică drept țigani”.

7.16. Glosarul de terminologie elaborat la nivelul Consiliului Europei arată că „majoritatea romilor vorbesc limba romani (romani chib) și sunt divizați în sub-grupuri (*endaia*): Kelderash, Lovari, Gurbeți, Ciurari, Ursari etc. În Balcani sunt de asemenea grupuri care se identifică Romi, dar nu vorbesc limba romani. Acestea includ Boyash (Beash, Bayash, Banyash, Baiesi sau Rudari, în funcție de țară) a căror limbă derivă din română, și unele grupuri Ashkali, care vorbesc limba albaneză. Alte grupuri, care seamănă romilor în unele privințe, precum Egyptians (denumiți astfel deoarece ar proveni din Egipt, vorbesc limba albaneză) și alte grupuri Ashkali, insistă ca având diferențe etnice față de romi”.

Sinti, respectiv *Sinto* este un termen ce provine din versiunea germanizată a limbii romani. Grupurile de *Sinti* sunt regăsite în general în regiunile de limbă germană ale Elveției, Austriei, Germaniei, precum și în Benelux și unele state Scandinave, în Franța, în zona de est, în particular Alsacia, unde sunt numiți *Manouches*, termen ce

provine din limba romani, însemnând „ființă”. Există de asemenea, o sub-branșă a *Sinti* în nordul Italiei, în zona Piemont, Lombardia și Provența.

Kale (mai comun *Gitanos* sau *Spanish Gypsies*) în Peninsula Iberică și sudul Franței mai mult sau mai puțin au renunțat la folosirea limbii romani. Ei vorbesc *Kaló* ce derivă din spaniolă (vocabular și gramatică) cu termeni împrumutați din limba romani. Sunt două variante (*Kaló Spanioli* și *Kaló Catalani*). *Travellers* se regăsesc pe teritoriul Irlandei și Marii Britanii și sunt un grup etnic distinct de *Romi/Sinti/Kale*.

7.17. Același glosar elaborat la nivelul Consiliului Europei arată că „binomul „Romi/Țigani” a fost utilizat pentru mulți ani de Consiliul Europei, devreme ce a acoperit majoritatea domeniilor și situațiilor în Europa. „În fapt, termenul *Romi* este în mod corect larg răspândit în Europa Centrală și de Est, în timp ce termenul *Țigani* are un sens peiorativ pentru majoritatea romilor și sinti europeni, care îl resping, considerându-l un termen alienat, corelat stereotipurilor negative, paternalistice care încă îi urmăresc în Europa” [a se vedea, în acest sens, Consiliul Europei, Coeziune Socială, Romi și Travellers, la (<http://www.coe.int/T/DG3/RomaTravellers/source/GlossaryRoma.doc>)].

7.18. Înaltul Comisar pentru Minorități Naționale din cadrul Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, în Raportul privind situația Romilor și Sinti în spațiul OSCE din 10.03.2000, Cap. I, nota 1 arată că prin referința la „comunitățile Rome se cuprinde extraordinara diversitate a grupurilor reflectate în termenii *Romi...*, se folosește termenul *Rom* în loc de *Țigan*, termen considerat de majoritate peiorativ, în considerarea preferinței multor Romi care sunt activi în cadrul mișcărilor internaționale și naționale privind drepturile Romilor”. Înaltul Comisar precizează în acest sens „Doresc să subliniez importanța respectării alegerii făcute de persoanele aparținând grupurilor respective. Astfel, atunci când se vorbește despre un grup care se identifică pe sine prin mai multe denominări, inclusiv *Țigani*, acest raport folosește termenul care apare a fi preferat de majoritatea din cadrul acestui grup”.

7.19. Colegiul observă că, în aceeași ordine de idei, Consiliul Permanent al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, prin decizia nr. 566/27.11.2003 (publicată în Jurnalul nr. 479, PC, Agenda pct. 4), a adoptat Planul de Acțiune privind îmbunătățirea situației Romilor și Sinti în spațiul OSCE pentru „a întări eforturile Statelor participante, a instituțiilor și structurilor OSCE în vederea asigurării că Romii și Sinti sunt capabili să joace un rol deplin și egal în societățile noastre și de a eradică discriminarea împotriva lor”.

7.20. Fostul Centru European de Monitorizare a Rasismului și Xenofobiei din Uniunea Europeană, actualmente transformat în Agenția de Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, în raportul privind „Femeile rome și accesul la serviciile publice de sănătate” din anul 2003, arată în capitolul Sumar, lit. i) nota 1 că „folosirea termenului *Rom* se referă la grupurile etnice care se identifică pe sine drept Romi sau cei precum Sinti, Țigani (*Gypsies*) și Travellers în Marea Britanie, Irlanda sau în altă parte și care împărtășesc aspecte similare culturale, istorice și cel mai important, se confruntă cu aspecte de discriminare și excludere socială similare. Mențiunea Sinti, Țigani, Travellers și alte grupuri s-a menținut acolo unde sursele de informare s-au axat în mod specific asupra acestora”.

7.21. În același sens este și raportul comandat de Comisia Europeană, prin Directoratul General pentru Angajare și Afaceri Sociale, în anul 2004, intitulat „Situația Romilor în Uniunea Europeană lărgită”.

Reglementări internaționale privind originea etnică, situația comunității rome și denominarea utilizată de Uniunea Europeană, Consiliul Europei, OSCE și ONU

a) Denominarea minorității în speță la nivelul Uniunii Europene

7.22. La nivelul Uniunii Europene a fost adoptată Directiva Consiliului 2000/43/CE privind aplicarea principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de origine rasială sau etnică, publicată în JOCE nr. L180 din 19 iulie 2000. Paragraful 6 din Directivă subliniază *expressis verbis* că „Uniunea Europeană respinge orice încercare de a determina existența unor rase umane separate. Astfel, utilizarea sintagmei „origine rasială” în această Directivă nu implică acceptarea unor astfel de teorii”.

7.23. Colegiul ia act de faptul că Parlamentul European a adoptat o serie de Rezoluții privind situația acestei minorități încă din anul 1984. În ultimii 10 ani denotațiile utilizate în actele oficiale ale Parlamentului se referă în mod explicit la *romi*. În acest sens este Rezoluția Parlamentului European privind discriminarea împotriva Romilor, B4-0975 din 1995, publicată în JOCE, C 249/156 din 25 septembrie 1995. Prin Rezoluție, Parlamentul European „A. Recunoaște Romii ca persoane transnaționale care se confruntă cu probleme sociale” și „B. recunoaște că o larg răspândită discriminare se manifestă împotriva Romilor în toate țările în care sunt așezați...”

În același sens este Rezoluția Parlamentului European privind situația Romilor în Uniunea Europeană adoptată la 28 aprilie 2005 și publicată în JOCE, C 45 E/129 din 23 februarie 2006. Din acest punct de vedere, este de precizat că întregul text al rezoluției utilizează denominarea *romi*. Parlamentul European, la pct. D., spre exemplu „recunoaște că eșecul autorităților, în special al autorităților publice, de a combate discriminarea și xenofobia împotriva Romilor, reprezintă un factor care încurajează persistența problemelor în societate...” La pct. 4 din Rezoluție, Parlamentul recomandă „Comisiei să includă problematica anti-țigănistului/Romafobiei în Europa între prioritățile anului 2007..., și se adresează partidelor politice și societății civile la toate nivelele pentru a întări ideea că ura rasială împotriva Romilor nu poate fi în niciun caz tolerată în S. europeană”. La pct. 8 Parlamentul „se adresează Statelor Membre și statelor candidate pentru a întări legislația națională și măsurile administrative care în mod expres și specific vizează anti-țigănistul/Romafobia și interzic discriminarea rasială și intolerantă, directă sau indirectă, în toate sferele vieții publice.

De asemenea, Colegiul ia act de „Rezoluția Parlamentului European privind situația femeilor rome în Uniunea Europeană” adoptată la 1 iunie 2006 și publicată în JOCE, C 298 E/283 din 8 decembrie 2006, care folosește termenii de „romi și femeile rome”.

Colegiul observă „Rezoluția Parlamentului European privind aplicarea Directivei 2004/38/EC referitoare la dreptul cetățenilor UE și a membrilor familiilor lor de a se mișca și a-și stabili reședința liber pe teritoriul Statelor Membre”, P6_TA(2007)0534, adoptată la 25 noiembrie 2007. Textul rezoluției, la parag. L și M, precum și la pct. 12 și 13 utilizează denumirile „romi, minoritatea Romă, drepturile Romilor, strategie pentru incluziunea socială a Romilor, comunitatea Romă”.

În același sens, prin Rezoluția Parlamentului European privind combaterea creșterii extremismului în Europa, P6_TA(2007)0623, adoptată la 12 decembrie 2007, parag. A Parlamentul își exprimă „îngrijorarea serioasă cu privire la resurgența în Europa a

mişcărilor extremiste, a grupurilor și partidelor paramilitare, unele chiar având responsabilități guvernamentale, care își bazează ideologia, discursul politic, practici și conduite discriminatorii, incluzând rasism, intoleranță, incitare la ura religioasă, excludere, xenofobie, anti-semitism, anti-țigănist, homofobie, misoginism și ultra-naționalism...”, precum și cu privire la „neo-naziști, paramilitari și extremiști care își direcționează atacurile violente împotriva unei largi categorii de grupuri vulnerabile, incluzând migranți, Romi, homosexuali, activiști anti-rasism...”

Colegiul Director observă, de asemenea, că recent a fost adoptată Rezoluția Parlamentului European privind o strategie europeană pentru Romii, P6_TA-PROV (2008)0035, la 21 ianuarie 2008. Textul strategiei utilizează denumirea „Romi, comunități de Romi”. Printre altele, ținând cont de faptul că „Anti-țigănistul sau Romafoobia sunt încă răspândite în Europa și sunt promovate de extremiști...”, prin pct. 1 al rezoluției, Parlamentul condamnă ferm și „fără echivoc toate formele de rasism și discriminare cu care se confruntă Romii și ceilalți priviți drept *țigani*”. De altfel, prin pct. 4, Parlamentul „îndeamnă noua Agenție pentru Drepturi Fundamentale să pună anti-țigănistul între prioritățile programelor sale”.

b) Denumirea minorității în speță la nivelul Consiliului Europei

7.24. Colegiul ia act că la nivelul Consiliului Europei, Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI) a adoptat la 6 martie 1998 Recomandarea de Politică Generală nr. 3 privind combaterea rasismului și intoleranței împotriva Romilor/Țiganilor. Prin acest instrument internațional de îndrumare, Comisia „recomandă statelor membre ale Consiliului Europei să asigure că denumirea utilizată oficial pentru diferitele comunități de Romi/Țigani reprezintă denumirile prin care comunitățile în cauză doresc să fie cunoscute”.

Colegiul observă că, într-adevăr, terminologia utilizată în prezent de Consiliul Europei s-a modificat considerabil începând cu anii 1970, însă, în ultimii 10 ani, denumirea minorității în speță este cu predilecție „Rom/Romi”, „comunități de Romi”.

Astfel, inițial, s-au utilizat termenii de „Țigani și alți nomazi/travellers” (în Recomandarea 563/1969 a Adunării Consultative privind situația țiganilor și a altor nomazi în Europa (1969). De asemenea, s-a utilizat termenul „Nomazi” în Rezoluția nr. (75)13 a Comitetului de Miniștri privind situația socială a nomazilor în Europa (1975) și Recomandarea nr. (83)1 a Comitetului de Miniștri a nomazilor apatrizi și a nomazilor cu cetățenie nedeterminată (1983). Ulterior, s-a utilizat termenul „Populații de origine nomadică” în Rezoluția 125/1981 a Congresului Autorităților Locale și Regionale în Europa privind rolul și responsabilitatea autorităților locale și regionale referitor la problemele culturale și sociale ale populațiilor de origine nomadică.

Termenul izolat „Țigani” a fost utilizat pentru o scurtă perioadă de timp în Rezoluția nr. 249/1993 a Congresului Autorităților Locale și Regionale din Europa privind Țiganii în Europa: rolul și responsabilitatea autorităților locale și regionale (1993) și Recomandarea nr. 1203 a Adunării Parlamentare privind Țiganii în Europa (1993).

După folosirea scurtă a termenului de *țigan*, Consiliul Europei a utilizat termenii *Romi* (*Țigani*) în Rezoluțiile 11 și 16 din 1995 ale Congresului Autorităților Locale și Regionale în Europa „Către o Europă Tolerantă: contribuția Rromilor (Țiganilor)” (1995).

Ulterior, s-a trecut la utilizarea termenului *Romi* în Rezoluția 44 (1997) a Congresului Autorităților Locale și Regionale „Către o Europă Tolerantă: contribuția

Romilor” (1997) și Recomandarea nr. 1557 a Adunării Parlamentare privind situația juridică a Romilor în Europa (2002).

De asemenea, s-a utilizat binomul *Romi/Țigani* în Recomandarea nr. R(2000)4 a Comitetului de Miniștri privind educația copiilor Romi/Țigani în Europa (2000); Co-ordonatorul Consiliului Europei pentru Romi/Țigani și Grupul de Specialiști privind Romii/Țigani (1995); Recomandarea de Politică Generală a ECRI privind combaterea rasismului și intoleranței împotriva Romilor/Țiganilor (1998). Ulterior, s-a utilizat binomul *Romi/Țigani* împreună cu termenul *Travellers* în Recomandarea nr. R(2001)17 a Comitetului de Miniștri privind îmbunătățirea situației economice și a angajării Romilor/Țiganilor și Travellers (2001); Grupul de Specialiști privind Romii, Țigani și Travellers (2002).

În prezent, se utilizează termenii *Romi* și *Travellers* în Recomandarea nr. R (2004)14 a Comitetului de Miniștri privind mișcarea și camparea Travellers (nomazi n.n.) în Europa (2004); Forumul European al Romilor și Travellers (2004), Coordonatorul activităților privind Romii și Travellers (2004); Recomandarea nr. R (2005)4 a Comitetului de Miniștri privind îmbunătățirea condițiilor de locuit a Romilor și Travellers în Europa (2005), Recomandarea nr. R(2006)10 a Comitetului de Miniștri privind îmbunătățirea accesului la sănătate pentru Romi și Travellers în Europa (2006); Comitetul de Experți privind Romii și Travellers – MG-S-ROM (2006), Recomandarea nr. R (2008)5 a Consiliului de Miniștri privind politicile pentru Romi și Travellers în Europa (2008).

c) Denominarea minorității în speță la nivelul OSCE

7.25. Colegiul observă că în 5-29 iunie 1990 s-a desfășurat Reuniunea de la Copenhaga a OSCE, la data respectivă CSCE, privind Dimensiunea Umană în spațiul CSCE. Documentul adoptat în cadrul acestei reuniuni, la parag. 40-40., 40.1. și 40.2 face referire expresă la „problemele particulare ale Romilor (țiganilor)” și măsurile angajate de statele participante în acest sens.

În cadrul Reuniunii Experților CSCE privind Minoritățile Naționale, organizată la Geneva, în 1-19 iulie 1991, statele participante CSCE „reafirmă recunoașterea problemelor particulare ale Romilor (țiganilor)”. Documentul reuniunii utilizează o singură dată în paranteză termenul *țiganilor* redat mai sus și ulterior doar sintagma *Romi*.

Cu ocazia Conferinței CSCE privind Dimensiunea Umană din 10 septembrie – 4 octombrie 1991, la Moscova, prin documentul adoptat de statele participante, la parag. 42.2 „recunosc că educația privind drepturile omului contribuie la combaterea intoleranței, a urii și prejudecăților religioase, rasiale și etnice, inclusiv împotriva Romilor, xenofobiei și antisemitismului”.

Documentul CSCE de la Helsinki, intitulat „Provocările Schimbării”, adoptat cu ocazia Deciziilor de la Helsinki, la 12 iunie 1992, subliniază în parag. 35 că statele participante „reafirmă...nevoia de a dezvolta programe corespunzătoare care să adreseze problemele cu care se confruntă cetățenii lor ce aparțin Romilor și altor grupuri care tradițional sunt identificați drept țigani și de a crea condiții pentru a beneficia de oportunități egale în vederea participării depline în societate...”

Documentul adoptat în cadrul Reuniunii OSCE de la Budapesta, din decembrie 1994, în parag. 23 cuprinde decizia statelor participante de a numi un punct de contact pentru problemele Romilor și Sinti (Țiganilor).

Consiliul Ministerial OSCE, prin Decizia nr. 5 din decembrie 1998, cu ocazia celei de a 7-a reuniuni, la Oslo, a decis „întărirea capacității Punctului de Contact pentru Problemele Romilor și Sinti”, utilizând în cadrul textului la pct. 1 alin. (1)-(4) termenii „Romi și Sinti, comunități de Romi și Sinti, problemele Romilor și Sinti” în mod exclusiv.

Cu ocazia Summit-ului OSCE de la Istanbul, din noiembrie 1999, președinții statelor sau guvernelor participante, astfel cum rezultă din documentul reuniunii, la parag. 31 „regretă violența și alte manifestări de rasism și discriminare împotriva minorităților, incluzând Romii și Sinti...” De asemenea, „subliniază importanța atenției particulare ce trebuie acordată problemelor de excludere socială a Romilor și Sinti...” Cu aceeași ocazie a fost adoptată și Carta pentru Securitate Europeană, ce menționează Romii în parag. 20, prin care statele participante „recunosc dificultățile particulare întâmpinate de Romi și Sinti și nevoia de a adopta măsuri efective pentru a atinge o egalitate de oportunități deplină, în conformitate cu angajamentele OSCE pentru persoanele care aparțin Romilor și Sinti”.

Înaltul Comisar pentru Minorități Naționale din cadrul Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa a elaborat Raportul intitulat Romii (țigani) în Regiunea CSCE prezentat în cadrul Reuniunii Comitetului Oficialilor Seniori în septembrie 1993. Denominarea utilizată, astfel cum rezultă din Raport, este cu precădere *romi*. În Raportul privind situația Romilor și Sinti în spațiul OSCE, din 10.03.2000, la Cap. I, nota 1, Înaltul Comisar OSCE pentru Minorități Naționale arată că prin referința la *comunitățile Rome* „se cuprinde extraordinara diversitate a grupurilor reflectate în termenii *Romi*...se folosește termenul *Rom* în loc de *Țigan*, termen considerat de majoritate peiorativ, în considerarea preferinței multor Romi care sunt activi în cadrul mișcărilor internaționale și naționale privind drepturile Romilor”. Înaltul Comisar precizează în acest sens „Doresc să subliniez importanța respectării alegerii făcute de persoanele aparținând grupurilor respective. Astfel, atunci când se vorbește despre un grup care se identifică pe sine prin mai multe denominări, inclusiv *țigani*, acest raport folosește termenul care apare a fi preferat de majoritatea din cadrul acestui grup”.

De altfel, Consiliul Permanent al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, prin Decizia nr. 566/27.11.2003 (publicată în Jurnalul nr. 479, PC, Agenda pct. 4), a adoptat Planul de Acțiune privind îmbunătățirea situației Romilor și Sinti în spațiul OSCE pentru „a întări eforturile Statelor participante, a instituțiilor și structurilor OSCE în vederea asigurării că Romii și Sinti sunt capabili să joace un rol deplin și egal în societățile noastre și de a eradică discriminarea împotriva lor”. Întregul text al Deciziei utilizează denumirea „Romi și Sinti”.

d) Denominarea minorității în speță la nivelul Organizației Națiunilor Unite

7.26. Comitetul Economic și Social în Rezoluția nr. 6/31.08.1977 face un apel către statele în ale căror teritorii locuiesc Romi (țigani) să asigure că drepturile acestora sunt respectate. Rezoluția Comitetului Economic și Social nr. 21 din 1991, E/CN.4/Sub.2/1991/L.9, adoptată la 19 august 1991, privind protecția minorităților, face referire expresă la Rezoluția nr. 6/1977 „luând act că, în multe state, diverse obstacole există în fața realizării depline a drepturilor civile, politice, economice, sociale și culturale a persoanelor aparținând comunității Rome și că astfel de obstacole constituie discriminare în mod specific îndreptată împotriva acestei comunități, care este în

particular vulnerabilă...” De asemenea, Comitetul își exprimă „îngrijorarea cu privire la existența manifestărilor împotriva comunității Rome” și „...situația vulnerabilă a comunității Rome”.

Prin Rezoluția 65/1992/04.03.1992 privind protecția Romilor, E/CN.4/1992/L.11/Add.5, paragraf. 1, Comisia privind Drepturile Omului „solicită Raportorului Special din cadrul Sub-Comisiei privind Prevenirea Discriminării și Protecția Minorităților... să acorde o atenție specială și să prezinte informații cu privire la condițiile specifice în care Romii (țiganii) trăiesc”, paragraf. 2 „invită Statele să adopte toate măsurile corespunzătoare pentru a elimina orice formă de discriminare împotriva Romilor (țiganilor)”.

Comitetul pentru Eliminarea Discriminării Rasiale (CERD) a adoptat Recomandarea Generală nr. 27 (XXVII) în 16.08.2000, privind Discriminarea împotriva Romilor prin care „se recomandă Statelor parte la Convenție (Convenția Internațională cu privire la Eliminarea tuturor Formelor de Discriminare Rasială n.n.), să adopte, *inter alia*, măsuri în beneficiul membrilor comunităților de Romi, având în vedere situația lor specifică”. Întregul text utilizează denominarea *romi*.

În Recomandarea Generală nr. 27/2000, Cap. 1. Măsuri de natură generală, pct. 3, Comitetul subliniază importanța „respectării dorințelor Romilor cu privire la desemnarea care vor să le fie atribuită și a grupului de care vor să aparțină”.

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului

7.27. Colegiul Director ia act de cauza *Nachova și alții v. Bulgaria*, având ca obiect, între altele, declarația unui reprezentant al statului împotriva aplicanților, care, în exercițiul atribuțiilor de serviciu, conform unor mărturii testimoniale, a exclamat „afurisiți de țigani”. În hotărârea pronunțată de CEDO, la 26 februarie 2004, paragraf. 162, „Curtea consideră că orice probă de abuz verbal rasist făcut de un agent de aplicare a legii în cursul unei operațiuni care implică utilizarea forței împotriva persoanelor dintr-o minoritate etnică sau oricare alta este extrem de relevantă la stabilirea existenței sau nu a violenței nelegale, induse de ură. Acolo unde astfel de probe apar pe parcursul investigației, trebuie verificate și-dacă se confirmă-declanșată o examinare corespunzătoare a tuturor aspectelor de fapt pentru a descoperi orice posibil motiv rasist. Acest lucru nu a fost realizat în cazul prezent”.

În hotărârea pronunțată în cauză de Marea Camera a Curții, la 6 iulie 2005, la paragraf. 153, Curtea consideră sintagma „afurisiți de țigani” ca fiind o exprimare rasistă care ar fi trebuit să determine autoritățile în speță să verifice declarațiile martorului...” De altfel, Curtea Europeană a constatat încălcarea art. 2 privind dreptul la viață, împreună cu art. 14 privind dreptul la nediscriminare, sub aspect procedural (a se vedea cauza *Nachova and others v. Bulgaria*, Applications nos. 43577/98 and 43579/98, Judgement, 26 February 2004, paragraf. 162; Grand Chamber, Judgement, 6 July 2005, paragraf. 153).

7.28. Colegiul ia act de cauza *Moldovan și alții v. România*, având ca obiect, de asemenea, remarci cu caracter discriminatoriu cu privire la originea etnică a aplicanților, făcute de autorități ale statului, instanțe de judecată sau reprezentanți ai autorităților locale. În hotărârea nr. 2 pronunțată de CEDO, la paragraf. 111, Curtea reține că „referirile la onestitatea reclamanților și la modul acestora de viață, efectuate de unele autorități publice investite cu soluționarea plângerilor reclamanților (a se vedea deciziile instanțelor civile și penale și observațiile primarului comunei Chețani, paragraf. 44, 66 și 71 de mai sus) par a fi, dată fiind absența oricărei fundamentări, esențialmente

discriminatorii. În acest context, Curtea reamintește că orice discriminare rasială poate constitui prin ea însăși un tratament degradant, în sensul art. 3 din Convenție (a se vedea *East African Asians împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, Commission Report, 14 decembrie 1973, DR 78, p. 5, parag. 62). Asemenea observații trebuie apreciate ca fiind un factor agravant în analiza plângerii reclamanților referitoare la încălcarea art. 3 din Convenție.

Potrivit parag. 44 din hotărârea nr. 2 pronunțată de CEDO, „în data de 17 iulie 1998, Tribunalul Mureș a pronunțat soluția asupra laturii penale a cauzei. În considerentele hotărârii au fost reținute următoarele: ...Procentul romilor față de restul etniilor este de 14%, iar modul de viață marginal al unor categorii de țigani și în special al celor care s-au stabilit în localitate după anul 1989 au generat grave tensiuni cu populația majoritară. În general, datorită condițiilor de viață, respingerii unor valori morale acceptate de restul comunității, țiganii s-au automarginalizat manifestându-se agresiv, nerecunoscând și încălcând premeditat normele juridice instituționalizate în societate. Cei mai mulți dintre țigani erau fără ocupație, întreținându-se din munci ocazionale, sustrageri și alte activități ilicite. Desființându-se vechea formă de proprietate, alături de ceilalți membri ai comunității, țiganii au primit loturi în folosință pe care nu le-au lucrat, ocupându-se de sustrageri comise în grup și cu violență, ținta activităților infracționale fiind proprietatea privată, ceea ce a declanșat atitudini de revoltă și respingeri mai puternice decât cele anterioare. Grupuri de țigani au declanșat conflicte cu tinerii din localitate, față de care s-au manifestat agresiv, sustrăgându-le cu forța bani sau alte bunuri. Mai mult, conduita grupurilor de țigani s-a manifestat prin injurii, insulte și folosirea de cuvinte triviale în public...În realitate, infracțiunile comise de țigani au fost mult mai numeroase, dar nu au ajuns să fie judecate...”

Curtea Europeană a apreciat că discriminarea etnică la care reclamanții au fost supuși în mod public prin modul de soluționare a petițiilor acestora de către autorități, precum și condițiile locative ale reclamanților au adus atingere demnității lor umane, constituind, în lumina circumstanțelor cauzei, tratamente degradante în sensul art. 3 din Convenție. De asemenea, Curtea a constatat în circumstanțele particulare ale cauzei, încălcarea art. 14 privind dreptul la nediscriminare împreună cu art. 6 privind dreptul la un proces echitabil și art. 8 privind dreptul la viața intimă, familială și privată. (a se vedea hotărârea nr. 2 din 12 iulie 2005 definitivă la 30 noiembrie 2005, în cauza *Moldovan și alții împotriva României*, cererile nr. 41.138/98 și 64.320/01, hotărâre publicată în M. Of. nr. 317 din 10 aprilie 2006, parag. 44, 66, 71, 111, 113, 114, 140).

7.29. Colegiul observă că aspecte similare au fost deduse soluționării în cauza *Iren Gergely v. România*, aplicanta susținând că „violențele suferite ca rezultat al atacurilor împotriva sa au fost în mod predominant determinate de apartenența Romă. În particular, aceasta s-a plâns cu privire la remarcile făcute de procuror cu privire la etnia sa în cursul procedurilor ulterioare evenimentelor” și în special cu privire la folosirea termenului *țigan* [a se vedea parag. 4 alin. (1) și (6) din Decizia Finală de admisibilitate în cauză *Iren Gergely v. România*, cererea no. 57885/00]. Paragraful 12 al hotărârii Curții Europene în cauza *Gergely v. România* consemnează că „Procurorul a concluzionat că infracțiunile au fost săvârșite „datorită actelor serioase, provocatoare ale victimelor” descrise după cum urmează: „...în august 1990 câțiva țigani din Cașinul Nou s-au comportat într-o manieră contrară bunelor moravuri. Au deranjat ordinea

publică, ceea ce a agravat conflictul cu...populația (ne-romă). Aceste (conflicte)...au culminat când țiganii au consumat alcool în barul public, și apoi....fără niciun aparent motiv au început să bată trecătorii pașnici. În acest context, ceilalți locuitori (ne-romi) au decis să-i urmărească pe țigani în afara satului. Pentru a-i determina să plece și să nu se întoarcă în sat, au decis să dea foc caselor (romilor)”.

Prin hotărârea pronunțată de CEDO, în 26 aprilie 2007, s-a luat act de declarația unilaterală a Guvernului, în special de angajamentele asumate și cauza a fost scoasă de pe rolul Curții. Acest fapt s-a realizat având în vedere că, în speță, între altele, s-a recunoscut că „anumite remarci au fost făcute de unele autorități cu privire la originea romă a reclamantei și că „evenimentele deduse soluționării pun în discuție încălcarea art. 3 (interzicerea torturii), art. 6 (dreptul la proces echitabil), art. 8 (dreptul la viață privată), art. 13 (dreptul la remediu efectiv) și art. 14 (dreptul la nediscriminare). Guvernul și-a asumat angajamentul implementării unor măsuri cu caracter general pentru combaterea discriminării în sistemul judiciar, precum și plata unor sume de bani cu titlu de daune pentru reclamantă. (CEDO, Third Section, case of *Gergely v. Romania*, Application no. 57885/00, Judgment, Strasbourg, 26 aprilie 2007, final 26.07.2007, parag. 12, 16).

7.30. Similar, Colegiul ia act de cauza *Kalanyos și alții v. România* în care aplicanții s-au plâns cu privire la faptul că „autoritățile locale s-ar fi pronunțat în sensul în care Romii înșiși, sau „Țiganii” astfel cum au spus-o, „sunt de învinovățit pentru ceea ce s-a întâmplat”, de vreme ce „fură pentru a trăi și sunt agresivi față de alte persoane” (a se vedea, în acest sens, parag. 2 din Decizia Finală de Admisibilitate în cauza *Kalanyos și alții v. România*, 19.05.2005).

Prin hotărârea pronunțată de CEDO, în 26 aprilie 2007, s-a luat act de declarația unilaterală a Guvernului, în special de angajamentele asumate și cauza a fost scoasă de pe rolul Curții. Similar cauzei *Gergely v. România*, acest fapt s-a realizat având în vedere că, în speță, între altele, s-a recunoscut că „anumite remarci au fost făcute de unele autorități cu privire la originea romă a reclamanților” și că „evenimentele deduse soluționării pun în discuție încălcarea art. 3 (interzicerea torturii), art. 6 (dreptul la proces echitabil), art. 8 (dreptul la viață privată), art. 13 (dreptul la remediu efectiv) și art. 14 (dreptul la nediscriminare)”. De asemenea, Guvernul și-a asumat angajamentul implementării unor măsuri cu caracter general pentru combaterea discriminării în sistemul judiciar, precum și plata unor sume de bani cu titlu de daune pentru reclamanți (CEDO, Third Section, case of *Kalanyos and others v. Romania*, Application no. 57884/00, Judgment, Strasbourg, 26 aprilie 2007, final 26.07.2007, parag. 15, 19).

7.31. În cauza *Vasile Tănase și alții v. România*, aplicanții s-au plâns, între altele, că judecătorii care au soluționat plângerile lor au avut o atitudine disprețuitoare față de ei pe parcursul procesului, denumindu-i în mod repetat prin peiorativul *țigani*. De asemenea, instanța de judecată a stabilit evenimentele în cauză, folosind termenul *țigani*. Spre exemplu, instanța a reținut „că urmare uciderii unui locuitor (ne-rom) de către țigan...mai mult de două mii de persoane...s-au adunat. În mod spontan, au fost... de acord să alunge țiganii din sat, să le distrugă și să le dea foc bunurilor...” În 7 mai 1991, încă tulburați de eveniment, urmare a reîntoarcerii țiganilor alungați... persoanele indicate au dat foc altor patru case aparținând țiganilor”.

Având în vedere susținerile părților, Curtea Europeană a considerat că obiectul plângerii pune în discuție aspecte serioase în fapt și în drept din perspectiva Convenției,

ceea ce presupune examinarea plângerii, astfel încât plângerea a fost declarată admisibilă (a se vedea, în acest sens, CEDO, Decizia finală de admisibilitate, 19.05.2005, cauza *Vasile Tănase și alții v. România*, cererea nr. 62953/00, în fapt, paragraf. 2, 3; în drept, paragraf. 3).

7.32. Colegiul ia act, de asemenea, de cauza *Cobzaru v. România* soluționată de CEDO. Reclamantul s-a plâns, între altele, că „originea sa etnică a fost cunoscută de ofițerii de poliție și că originea sa etnică a fost în mod deschis și repetat folosită de către autoritățile investigatoare ca un factor determinant împotriva plângerii sale cu privire la abuzul poliției.

Curtea Europeană reține în paragraf. 28 și 31 al hotărârii din 26 iulie 2007 că „... procurorul a luat act de faptul că atât reclamantul cât și tatăl său sunt cunoscuți ca elemente antisociale predispuse la violență și furt”, în conflict constant cu „membrii grupului lor etnic”...Procurorul a conchis că pentru „motive evidente”, C.M., „de asemenea un țigan”, a refuzat să recunoască că l-ar fi bătut pe reclamant. Procurorul a considerat că declarația dată de V.L. ...nu putea fi luată în considerare de vreme ce și ea era țigancă – și în special, verișoara reclamantului – astfel încât mărturia ei a fost nesinceră și subiectivă”. „...Procurorul Militar Șef a respins cererea de apel a reclamantului pe motivul că nu au fost reținute probe în sensul în care ofițerii de poliție au lovit reclamantul «un țigan de 25 de ani» bine cunoscut pentru scandaluri și întotdeauna implicat în bătăi...”

În paragraf. 98-101 al hotărârii, Curtea Europeană reține „98. Nu doar că procurorii nu au încercat să investigheze comportamentul polițistului implicat în violențe, pentru a verifica, spre exemplu, dacă a fost implicat în trecut în incidente similare sau dacă a fost acuzat de sentimente anti-rome, însă procurorii au făcut remarci tendențioase în relație cu originea romă a aplicantului pe parcursul investigației (a se vedea paragraf. 28 și 31). Nicio justificare nu a fost prezentată de Guvern cu privire la aceste remarci. 99. Curtea a constatat anterior că remarci similare făcute de autorități judiciare române cu privire la aplicanți romi sunt pur discriminatorii și le-a luat în considerare ca un factor agravant în examinarea plângerilor sub aspectul art. 3 din Convenție, în cazul *Moldovan și alții v. România* (nr. 2), cererile nr. 41138/98 și 64320/00, hotărârea din 12 iulie 2005, paragraf. 108-114, 120 și 121.

1. În cazul de față, Curtea consideră că remarcile tendențioase făcute de procurori în relație cu originea etnică a aplicantului denotă o atitudine generală discriminatorie a autorităților, ce reîntărește convingerea aplicantului că orice remediu în cazul său este pur iluzoriu.

2. Având în vedere aceste elemente, Curtea consideră că eșecul agenților responsabili cu aplicarea legii de a investiga posibile motive rasiste în tratamentul aplicat aplicantului combinat cu atitudinea acestora pe parcursul investigațiilor, constituie discriminare corelativ drepturilor aplicantului, contrar art. 14 împreună cu art. 3 sub aspectul său procedural și articolul 13. Astfel, în cauză se constată încălcarea art. 14 al Convenției împreună cu art. 3 sub aspectul său procedural și art. 13” (a se vedea, în acest sens, CEDO, cauza *Cobzaru v. România*, cererea nr. 48254/99, hotărârea din 26 iulie 2007, finală la 26.10.2007, paragraf. 28, 31 și 98-101).

7.33. Colegiul observă că recent CEDO a soluționat cauza *Stoica v. România*, prin hotărârea din 4 martie 2008. Aplicantul s-a plâns, între altele, cu privire la dreptul de a nu fi supus la rele tratamente, inumane sau degradante împreună cu dreptul de a nu fi supus discriminării. Astfel cum rezultă din circumstanțele de fapt, în exercițiul

atribuțiilor de serviciu în fața unei comunități locuite de romi, sergentul D.T. a întrebat un localnic dacă este „țigan” sau „român”? Când F.L. a răspuns că este „țigan”, vice-primarul s-a adresat ofițerilor de poliție și gardienilor publici „să îi dea o lecție” acestuia, precum și celorlalți.

În raport cu circumstanțele plângerii, Curtea precizează în parag. 122 al hotărârii: „122. Curtea nu este satisfăcută că procurorul militar nu a analizat în niciun sens remarcile din cadrul raportului Poliției...ce descrie alegația comportamentului agresiv al localnicilor ca pur țigănesc, deși astfel de remarci sunt în mod clar stereotipe. 128....Curtea reiterează că localnicii au susținut că ofițerii de poliție l-au întrebat pe F.L. dacă este țigan sau român înainte de a-l lovi, la solicitarea vice-primarului de a da romilor o lecție. De asemenea, disputa cu vice-primarul în acea seară, are la bază elemente rasiste. Mai mult, Curtea consideră că remarcile din raportul poliției care descriu comportamentul agresiv al localnicilor ca fiind pur țigănesc sunt clar stereotipe și demonstrează că ofițerii de poliție nu au fost neutri din punct de vedere rasial, fie în timpul incidentelor fie pe parcursul investigației...131. Astfel, în cauza de față, probele care indică motivele rasiale ce au stat la baza acțiunilor ofițerilor de poliție sunt clare, atât procurorul responsabil cu investigația penală cât și Guvernul neputând explica în alt fel incidente sau să prezinte argumente că incidente au fost neutre din punct de vedere rasial. 132. În consecință a existat o încălcare a art. 14 al Convenției împreună cu art. 3” (a se vedea, în acest sens, cauza *Stoica v. România*, cererea nr. 42722/02, hotărârea din 4 martie 2008, parag. 7 circumstanțele cazului; parag. 122, 128-132, Cap. IV, Încălcarea art. 14 împreună cu art. 3 și 13 din Convenție).

Considerentele Colegiului Director

7.34. Luând act de aspectele expuse mai sus, relativ la obiectul petiției, Colegiul Director observă că anterior a fost în nenumărate rânduri sesizat cu privire la sintagme, termeni, exprimări folosite la adresa unor persoane aparținând unor minorități etnice sau altor minorități, care au considerat că sunt discriminate sub aspectul dreptului la demnitate personală. Referindu-ne la afirmații care pot face obiectul unei plângeri deduse soluționării, astfel cum CNCND a statuat în jurisprudența sa, este necesară constatarea existenței/inexistenței afirmațiilor, precum și examinarea întregului complex de împrejurări în care cuvintele au fost rostite. Astfel, utilizarea unor sintagme, precum *țigan/țigani, rom/romi, homosexuali, sidos, cioară/ciori* etc., referitoare la anumite categorii de persoane trebuie analizate contextual, raportate la întreg, având în vedere modul și locul în care au fost făcute, motivul, declarațiile, articolele, publicațiile, titlul articolelor, cât și conținutul acestora, punctele de vedere ale celor care le-au scris sau prezentat, modul și contextul în care au fost făcute, precum și impactul, efectul acestora (a se vedea, în acest sens, hotărârea nr. 212/02.09.2005 privind folosirea expresiilor *homosexual*, hotărârea nr. 323/28.11.2005 privind afirmații de genul „romi... Ei ne fac de râs...”, hotărârea nr. 9/17.01.2006, hotărârea nr. 416/28.11.2007, hotărârea nr. 92/23.05.2007 privind folosirea expresiilor *țigani, țigancă*, hotărârea nr. 165/06.06.2006, hotărârea nr. 222/27.08.2007 privind afirmații la adresa minorității maghiare, hotărârea nr. 251/07.06.2006 privind afirmații de genul *cioară*, hotărârea nr. 180/17.07.2007 privind afirmații de genul *romi* și altele).

7.35. Atunci când CNCND este sesizat cu privire la conținutul unor acte sau fapte care îmbracă forma unor afirmații exprimate prin cuvinte, obiectul dedus soluționării

petiției este circumscris analizei afirmațiilor în cauză, ceea ce presupune, în primă instanță, constatarea existenței afirmațiilor și, în ultimă instanță, constatarea conținutului afirmațiilor, sub aspectul incidenței sau nu a prevederilor O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu modificările și completările ulterioare, republicată.

7.36. În raport cu obiectul petiției, astfel cum este formulat, Colegiul este de opinie că premisa de la care trebuie privită cererea petentei este Convenția-cadru pentru **protecția minorităților naționale** adoptată la Strasbourg la 1 februarie 1995 și ratificată de România prin Legea nr. 33 din 29 aprilie 1995, publicată în M. Of. nr. 82 din 4 mai 1995. Astfel cum prevede art. 3 alin. (1) al Convenției, „Orice persoană aparținând unei minorități naționale are dreptul să aleagă liber dacă să fie tratat sau nu ca atare și niciun dezavantaj nu poate rezulta dintr-o asemenea alegere ori din exercițiul drepturilor legate de acesta” (a se vedea *infra* parag. 7.8., 7.9.).

De altfel, chiar în Avizul privind România, din anul 2001, Comitetul Consultativ al Convenției-cadru arată *expressis verbis* că „Posibilitatea de a se recunoaște sau nu în denumirea adoptată pentru a desemna minoritatea constituie unul din aspectele esențiale a acestui drept” (a se vedea *infra* parag. 7.10.). Or, Comitetul Consultativ al Convenției-cadru pentru protecția Minorităților Naționale, în același aviz privind România, constată „că numeroși reprezentanți ai comunității rome refuză să fie denumiți *țigani*, în principal din cauza conotației peiorative legată de perioada de robie” (a se vedea Aviz Consultativ, 2001, parag. 21, p. 7). De altfel, în acest context, este extrem de relevantă Recomandarea de Politică Generală nr. 3 privind combaterea rasismului și intoleranței împotriva Romilor/Țiganilor, prin care Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței „recomandă statelor membre ale Consiliului Europei să asigure că denumirea utilizată oficial pentru diferitele comunități de Romi/Țigani reprezintă denumirile prin care comunitățile în cauză, doresc să fie cunoscute” (pentru detalii, a se vedea *infra* parag. 7.11.-7.13.).

7.37. Colegiul este de opinie că recunoașterea diversității minorităților, în general, și a comunităților de romi, în mod special, este extrem de importantă. Or, din acest punct de vedere, există o varietate de grupuri în cadrul minorității romilor cu rezonanță din punct de vedere al denominării, ceea ce a constituit un subiect abordat atât la nivel internațional, cât și la nivelul statelor. Terminologia utilizată cu privire la minoritatea romilor a cunoscut modificări în plan național, la nivelul statelor membre și în plan internațional atât la nivelul Consiliului Europei, a Națiunilor Unite sau a Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, cât și la nivelul Uniunii Europene. Or, modificările survenite au reprezentat rezultatul manifestării de voință a reprezentanților minorității în cauză (a se vedea, pentru detalii, *infra* parag. 7-15.-7.21.). În acest sens, se observă cu ușurință că în ultimii 10 ani denominările minorității în speță au fost „Romi, Romi și Sinti”, „Romi și Travellers”, „Romi, Sinti și Travellers”, cuprinzând diversitatea grupurilor din interiorul minorității rome ori a celor similare, fără a fi identificate drept romi, astfel cum este cazul *Travellers*.

7.38. Este adevărat că, inițial, denominările au cuprins și termenul *țigani*, însă, astfel cum arată și Înalțul Comisar OSCE pentru Minorități Naționale, „termenul *Țigan* a fost înlocuit cu *Rom*, *țigan* fiind un termen considerat de majoritatea romilor peiorativ, în considerarea preferinței multor Romi care sunt activi în cadrul mișcărilor internaționale și naționale privind drepturile Romilor” (a se vedea *infra* parag. 7.18.). În prezent,

documentele oficiale ale Uniunii Europene, ale Consiliului Europei, ale Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, ale Organizației Națiunilor Unite, organizații la care România este parte, utilizează termenul „Romi, comunități de Romi, femeii Rome” etc. (a se vedea, pentru detalii, *infra* parag. 7.22.-7.23. în Uniunea Europeană; parag. 7.24. în Consiliul Europei; parag. 25 în OSCE; parag. 7.26. în ONU).

7.39. Pe de altă parte, Colegiul Director este de opinie că jurisprudența CEDO este extrem de relevantă în cauză, cu atât mai mult cu cât au fost adresate plângeri împotriva României, între altele și cu privire la modalitatea în care, în anumite circumstanțe, reprezentanții autorităților statului au catalogat persoanele aparținând minorității romilor, prin sintagma *țigan*. Din acest punct de vedere, Colegiul este de opinie că pot fi incidente statuările CEDO în cauzele *Moldovan și alții împotriva României*, hotărârea nr. 2 din 12 iulie 2005 definitivă la 30 noiembrie 2005, cauza *Gergely v. România*, hotărârea din 26 aprilie 2007 definitivă la 26/07/2007, cauza *Kalanyos și alții v. România*, hotărârea din 26 aprilie 2007 definitivă la 26/07/2007, cauza *Vasile Tănase și alții v. România*, decizia finală de admisibilitate, 19.05.2005, cauza *Cobzaru v. România*, hotărârea din 26 iulie 2007 definitivă la 26/10/2007, cauza *Stoica v. România*, hotărârea din 4 martie 2008 (pentru detalii privind statuările Curții, a se vedea *infra* parag. 7.27.-7.33.). Curtea Europeană a constatat în anumite condiții că referirile exprese la anumite persoane, drept *țigani* corelativ unor împrejurări asociate cu modul de viață, comportamentul social, caracterizarea psihologică, aplicarea unui anumit tratament or refuzul acordării unor drepturi, precum și remarci tendențioase privind originea etnică sunt esențialmente discriminatorii, în absența oricărei fundamentări.

7.40. De altfel, și CNCD, în cauze recente, a constatat că în anumite condiții, sintagma *țigan* poate îmbrăca forma unei discriminări, în sensul art. 2 alin. (1) și art. 15 din O.G. nr. 137/2000, republicată (printre altele, de exemplu hotărârea nr. 416/28.11.2007, hotărârea nr. 92/23.05.2007 privind folosirea expresiilor „țigani” „țigancă împuțită”, hotărârea nr. 91/18.02.2008, hotărârea nr. 101/18.02.2008 privind expresii de genul „țigani jechoși, al dracului de țigani, ciorilor, țiganilor” etc.).

7.41. În considerarea tuturor motivelor expuse mai sus și coroborat definiției discriminării indirecte cuprinse în art. 2 alin. (3) din O.G. nr. 137/2000, republicată, Colegiul Director este de opinie că susținerile petentei nu pot fi primite și nu pot fi interpretate ca intrând în câmpul de incidență al discriminării indirecte, ceea ce ar determina, *per a contrario*, obiectivarea utilizării termenului de *țigan* sau alt termen decât *rom* ca metodă unică și adecvată pentru atingerea scopului obiectiv în cauză (a se vedea, în acest sens, *infra* parag. 5.1.1.-5.1.4.).

7.42. De altfel, Colegiul Director observă că există o inițiativă legislativă similară privind „terminologia folosită pentru etnia țiganilor” depusă la Senatul României. În acest sens, se observă că avizul Consiliului Legislativ cu privire la acesta propunere a fost negativ (avizul Consiliului Legislativ cu nr. 1630/27.11.2007).

Consiliul legislativ arată la pct. 2 că „reglementarea propusă ... este de natură a crea o delimitare/separare a populației de etnie romă/țigani de populația română, ceea ce la o analiză aprofundată, ce nu ține numai de litera ci și de spiritul legii, constituie o tentativă de discriminare etnică ce nu poate fi acceptată din perspectiva legislației internaționale și comunitare consacrate drepturilor fundamentale ale omului”.

Guvernul României a exprimat un punct de vedere negativ prin adresa cu nr. 105/18.01.2008, considerând la pct. 5 că argumentația pentru o astfel de inițiativă

„este de natură a sugera intenția unei discriminări, fie și aparentă, pe criteriul apartenenței etnice”.

Comisia pentru egalitatea de șanse din cadrul Senatului a formulat aviz negativ prin Raportul cu nr. 31/27.02.2008, iar Comisia pentru cultură, artă și mijloace de informare în masă a formulat, de asemenea, avizul negativ cu nr. 11/26.02.2008.

Comisia pentru drepturile omului, culte și minorități din cadrul Senatului a adoptat Raport de respingere, cu nr. 63/11.04.2008, considerând că „propunerea legislativă vine în contradicție cu prevederile constituționale care garantează egalitatea în drepturi pentru toți cetățenii României, schimbarea denumirii etniei din rom în țigian nemodificând și calitatea de cetățean român”.

Față de cele de mai sus, în temeiul art. 20 alin. (2) din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată, cu unanimitate de voturi ale membrilor prezenți la ședință,

COLEGIUL DIRECTOR HOTĂRĂȘTE:

1. Nu pot fi reținute aspecte care intră sub incidența art. 2 alin. (3) conform O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu modificările și aprobările ulterioare, republicată;
2. Clasarea dosarului;
3. Se va răspunde petentei în sensul celor hotărâte;
4. O copie a hotărârii se va transmite petentei C.p.S.C.

VII. Modalitatea de plată a amenzii – Nu este cazul

VIII. Calea de atac și termenul în care se poate exercita

Prezenta hotărâre poate fi atacată la instanța de contencios administrativ, potrivit O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea faptelor de discriminare, republicată și Legii nr. 554/2004 a contenciosului administrativ.

Membrii Colegiului Director prezenți la ședință

Corina Nicoleta COMȘA
Dezideriu GERGELY
István HALLER
Anamaria PANFILE
Paula Roxana TRUINEA